

Prof. dr hab. Edward Białek
Instytut Filologii Germańskiej
Uniwersytetu Wrocławskiego

Recenzja rozprawy doktorskiej Gracjana Pieszki p.t. *Postfigurationen des
Motivs des mittelalterlichen Ritters in den deutschen und polnischen
Gegenwartsliteraturen an ausgewählten Beispielen von Romanen*

(Praca doktorska napisana pod kierunkiem dr hab., prof. UKEN Paula Martina
Langnera, Kraków 2025, 209 s.)

Praca doktorska pana Gracjana Pieszki jest udaną próbą zaprezentowania dorobku powieściowego kilku autorów reprezentujących ważny nurt w polskiej i niemieckojęzycznej literaturze popularnej, który Doktorant nazywa „postfiguracją motywu średniowiecznego rycerza”. Postfiguratywny charakter ich prozy nie wzbudził dotychczas większego zainteresowania badaczy literatury, stąd przedłożona do oceny rozprawa z zakresy komparatystyki literackiej może być uznana za pierwsze obszerniejsze monograficzne opracowanie na ten temat. To, że krakowski literaturoznawca podjął się tego wyzwania, zasługuje na pochwałę. Doktorantowi i jego Promotorowi należą się gratulacje i słowa podziękowania za podjęcie się realizacji tak trudnego zadania, jakim jest sporządzenie studium porównawczego na temat wspólnych motywów w niemieckiej i polskiej literaturze fantasy oraz w powieści historycznej. Trudność zasadnicza, na jaką napotyka każdy adept nauki – szczególnie przy braku godnych naśladowania wzorców, to konieczność formułowania naukowo zobiektywizowanych tez, w których zawarta byłaby ocena wybranych do analizy tekstów. Trudność tę udaje się Doktorantowi przezwyciężyć, rzadko jedynie oddala się na niebezpieczny dystans od naukowego obiektywizmu. Solidna argumentacja, jaką stwierdzam w przeważającej części jego dysertacji, wsparta systematyczną pracą z analizowanymi tekstami literackimi, pomaga we właściwym odbiorze wywodów i w zrozumieniu jego intencji badawczych. Koncepcja rozprawy, jej kompozycja i metody realizacji postawionych celów nie budzą większych zastrzeżeń, stąd

moja decyzja o rezygnacji ze szczegółowego opisu poszczególnych jej elementów i skoncentrowaniu się na uwypukleniu jej najistotniejszych zalet i nielicznych wad. Jako całość praca prezentuje się bowiem całkiem dobrze, przy uważnej lekturze można wszakże dostrzec kilka niedoskonałości, które postaram się wyeksponować w niniejszej recenzji. Ponieważ katalog moich pretensji do Autora interesującej w swej istocie dysertacji nie jest zbyt obszerny, nie przeznaczę dla nich odrębnej części w mojej recenzji, lecz „wymieszam” je z pozytywnymi ocenami.

Uważam, że przedłożona do oceny rozprawa doktorska reprezentuje wszystkie cechy stylu naukowego, wykazuje zarazem pewne deficyty charakterystyczne dla dokonań adeptów nauk o literaturze; chodzi tu o pewne mankamenty techniczne i stylistyczne, które widoczne są wprawdzie w każdym rozdziale, ale nie wpływają zasadniczo na warstwę merytoryczną i nie utrudniają intelektualnego odbioru eksplikatywnej warstwy dysertacji. Owych kilka drobnych niedociągnięć, jakie zauważyłem podczas uważnej lektury, postaram się wyeksponować w niniejszej recenzji, by zwrócić uwagę Doktoranta na pewne deficyty jego naukowego warsztatu. Uwagi moje mają ogólny charakter, i odnoszą się zazwyczaj do całości dysertacji, chociaż już teraz nasuwa mi się jedna uwaga szczegółowa, której nie mogę pominąć. Ewidentny deficyt wykazuje bowiem już sam – zresztą niezbyt precyzyjnie sformułowany – tytuł rozprawy, nie ma w nim bowiem kilku informacji, które pozwoliłyby czytelnikowi na pełną orientację w jej problematyce. W tytule mowa jest o postfiguracjach motywu rycerza w powieściach należących do literatur (po co tu liczba mnoga?) niemieckiej i polskiej. Nie wspomina Doktorant o tym, czyje to mianowicie powieści mają być przedmiotem jego eksploracji, nie informuje też odbiorcy swojej dysertacji o tym, że przedmiotem jego badań są utwory zaliczane do gatunków literatury popularnej. Moim zdaniem rezygnacja z podania nazwisk czworga autorów i z terminów przyporządkowujących ich teksty do fantazy i powieści historycznej nie świadczy raczej o chęci bezproblemowego porozumiewania się młodego uczonego z czytelnikiem. Wzbogacony o takie dane tytuł, ewentualnie uzupełniony o podtytuł, byłby właściwą wizytówką tej na wskroś nowatorskiej pracy naukowej.

Rozpocznę swoją ocenę ogólną od uwypuklenia pozytywnych stron pracy poświęconej wybranym tekstom czworga autorów języka polskiego i niemieckiego: Jacka Komudy, Jacka Piekary, Anne Troji i Wolfganga Hohlbeina. Jednym z kryteriów wyboru pisarzy i ich tekstów było wskazane w jednym z podrozdziałów kryterium genologiczne: Doktorant

postanowił poddać analizie dwie powieści należące do gatunku fantasy i dwie powieści, którym przypisuje przynależność do gatunku powieści historycznych. Jako ważne kryterium podaje autor dysertacji czas powstania poszczególnych powieści; jego zamierzeniem było zbadanie najnowszych publikacji wybranych pisarzy. Innym kryterium mogłoby być kryterium pokoleniowe – najstarszego z przywołanych w pracy autorów (Hohlbein) od najmłodszej pisarki (Troja) dzieli czterdzieści lat. Pytania badawcze sformułowane na str. 36 i kompozycja dysertacji nie budzą moich zastrzeżeń.

Doktorantowi doskonale znany jest dotychczasowy stan badań. W wielu miejscach swojej rozprawy prowadzi krytyczny dyskurs z tezami stawianymi przez badaczy motywów współczesnej literatury popularnej odnoszących się do średniowiecznych mitów. Konkluzja, jaka nasuwa się w tym kontekście po lekturze kolejnych rozdziałów musi brzmieć następująco: wielokrotnie Autor popisuje się umiejętnością wyczytywania z analizowanych tekstów intencji i przekonań, jakich nie dostrzegli wcześniej znawcy polskiej i niemieckojęzycznej tej odmiany literatury popularnej, która podporządkowana jest postfiguracyjnemu modelowi odbioru (termin przejęty od Agnieszki Fulińskiej). Kompozycja rozprawy nie budzi większych zastrzeżeń: niemal każdy element strukturalny jest czytelnym komunikatem; cała praca kończy się przemyślanym podsumowaniem zawierającym główne tezy i wnioski. Praca napisana jest staranną niemczyzną, chociaż jej Autor zbyt rzadko, niestety, korzysta z dobrodziejstwa mowy zależnej, która pozwala czytelnikowi na swobodne poruszanie się w warstwie narracyjnej i umożliwia oddzielenie poglądów autora pracy od poglądów przywoływanych w niej badaczy.

Pan mgr Gracjan Pieszko niepodzielnie panuje nad obszernym, bo obejmującym dorobek czwórki autorów, korpusem tekstowym, porządkuje go, korzystając przy tym ze swojej szerokiej wiedzy historycznoliterackiej i teoretycznoliterackiej. Erudycja Doktoranta ujawnia się ze wzmożoną mocą w rozdziałach 2, 3 i 4, czyli w części teoretycznej. Wątpliwości budzić może jednak jej objętość stanowiąca ok. 35 procent całości pracy, a chodzi przecież o wiedzę powielaną w dostępnych kompendiach. Dopiero tam, gdzie do głosu dochodzi talent interpretacyjny Doktoranta, a więc w części analitycznej, czytelnik jego dysertacji niewątpliwie odczuje satysfakcję. Swoboda w formułowaniu wniosków jest jednym z wyróżników narracji krakowskiego germanisty. Doktorant formułuje większość swoich argumentów z dużą dozą asertywności, co przydaje jego wywodom swoistej dynamiki; miejscami jednak są to wywody bardzo skrótowe, ograniczające się do

rozmiarów zwykłego streszczenia. W tym miejscu chciałbym zwrócić uwagę na niezbyt szczęśliwą, moim zdaniem, dwujęzyczność dysertacji: Doktorant cytuje (zwykle celnie dobrane) fragmenty tekstów polskich pisarzy i polskojęzycznej (bądź tłumaczonej na język polski) literatury przedmiotu. Czy nie można było pokusić się o przełożenie na język niemiecki krótkich zazwyczaj, czasami jednozdaniowych wypowiedzi? Nie sprawiają dobrego wrażenia cytaty z polskich przekładów opracowań dostępnych przecież łatwo w języku niemieckim (np. *Der Mythos von Superman* Umberto Eco).

Na koniec jeszcze jedna uwaga: wieńcząca dysertację obszerna bibliografia przedmiotu wypełniająca aż 16 stron, czyli stanowiąca znaczną część objętości całej dysertacji i jeszcze większy odsetek jej części analitycznej, winna być inaczej skomponowana, podzielona na kilka segmentów, co ułatwiłoby odbiorcy wygodne korzystanie z niej.

Przechodzę do sformułowania konkluzji: rozprawa doktorska pana Gracjana Pieszki pod tytułem *Postfigurationen des Motivs des mittelalterlichen Ritters in den deutschen und polnischen Gegenwartsliteraturen an ausgewählten Beispielen von Romanen* jest przykładem poprawnej pracy z tekstami źródłowymi. Przedłożona do oceny dysertacja stanowi znaczące osiągnięcie naukowe, które mogłoby – po opatrzeniu go właściwym tytułem, przeprowadzeniu uważnej korekty i redakcji tekstu – zostać ogłoszone drukiem, by mogło stać się ważnym ogniwem w humanistycznym dyskursie naukowym. Warsztat filologiczny i baza metodyczna, a także szerokie spektrum zainteresowań naukowych Doktoranta zasługują na uznanie.

Uważam, że rozprawa doktorska pana mgra Gracjana Pieszki pod tytułem *Postfigurationen des Motivs des mittelalterlichen Ritters in den deutschen und polnischen Gegenwartsliteraturen an ausgewählten Beispielen von Romanen* spełnia wymagania określone w art. 13 ust. 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, i z pełnym przekonaniem wnioskuję o dopuszczenie jej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Wrocław, 16 czerwca 2026 r.